

En tidigare obeaktad text hjälper oss att öka förståelsen av det som står skrivet på runstenen vid Bro kyrka

Av Börje Sandén

Här kommer nu att presenteras en tidigare ej utnyttjad text, som bekräftar upplysningen på runstenen vid Bro kyrka, att den restes till minnet av ett vägbygge. Vägen har utgått från en 'skeppsbro' vid havsstranden nedanför Bro kyrka. En skeppsbro? - jo, en föregångare till den skeppsbro som senare skapades i Stockholm, när fartygslasterna måste föras över till mindre båtar på grund av att landhöjningen skapat både Norrström och Söderström.

Landhöjningen hade några hundra år tidigare skapat forsar vid Stocksunden. Det fanns både Stora och Lilla Stocksundet. I vår tid har de fått namnen Stora, resp. Lilla Stäket. Det mindre kallas också Bakstäket och till slut fick det även namnet Ryssgraven. Bägge sunden låg där havet började vid millennieskiftet år 1000.

En rimlig anledning till detta vägbygge bör ha varit behovet att få en landförbindelse med Fornsigstuna, som ligger i Upplands-Bro, eftersom det på vårarna var kraftig forsbildning i Stocksunden. En isländsk text berättar att den norska kungen Olav Haraldson tagit sig förbi det med pålar spärrade inloppet vid det Stora Stocksundet. De enda i texten namngivna orterna är Sigtuna och Fornsigstuna. Vid det senare slog han läger under sin vistelse här.

Alla i sammanhanget aktuella isländska texter berättar att det vid vårfloden var svåra forsar som ibland gjorde det omöjligt att under längre eller kortare tid ta sig fram sjövägen till Svitjods kärnområde; ett Svitjod som låg geografiskt placerat på bägge sidorna av ett "stort vatten" som fortfarande har namnet Skarven. Idag ligger kommunerna Upplands-Bro, Sigtuna och Upplands Väsby på bägge sidorna av denna Mälarfjärd med sitt tusenåriga namn Skarven.

Närmsta större bosättningar i detta Svitjod var Sigtuna och Fornsigstuna – det senare finns fortfarande kvar i Signhildsbergs park. Texterna berättar att det ibland kunde bli mycket stora översvämningar.

Här skall det nu handla om en ännu "intressantare" historia förknippad med kommunens fornminnen. Vår lokalhistoriska forskning har sedan en tid tillbaka intresserat sig för en text som ökar förståelsen av vad det som står på runstenen nära Bro kyrka.

Svårigheterna att ta sig förbi forsarna hade nämligen gjort det aktuellt att försöka finna en landväg som skulle kunna göra det möjligt att vid 1000-talets början skapa en framkomlig landförbindelse fram till Fornsigstuna.

Den ständigt återkommande vårfloden vid vattendraget Skarvens utlopp till havet skulle man slippa undan om man anlade en väg – runstensens 'bro' - genom häradsallmanningen mellan Bro och Håbo-Tibble. Vägförbindelsen skulle utgå från den nämnda "skeppsbron" vid havsstranden nedanför Bro kyrka, där de större båtarna kunde lägga till.

Men - om man röjde en framkomlig rid- och gångväg genom skogen skulle också plundrande vikingar lättare kunna ta sig fram till Fornsigstuna och Sigtuna.

På runstenen står det att Assur tillsammans med Geter skulle vara ”landvärnare mot vikingar”. Det måste alltså finnas folk till hands och en strategi för hur man skulle hindra inträngingar att ta sig fram genom skogen. Vi vet hur man gjort i några välkända skogsområden Tiveden, Holaveden och Kolmården. Man skapade **bråtar** av fällda träd på öppna ställen i skogen. Alldeles intill vägen förbereddes träd för fällning i en akut situation.

I försvarssystemet ingick också de välkända vårdkasarna längs våra kuster. De varnade i god tid om någon större flotta med fartyg var på ingående. Landskapslagarna föreskrev byvakt, strandvakt, bergvakt och straffbestämmelser. En försumlig bergvakt fick böta 6 marker. Vårdkasplatserna var periodvis ständigt bemannade. Jag ser det som självklart att Bros strandvakt hade sin plats på det drygt 20 m höga kvarnberget alldeles intill ”skeppsbron” vid dagens Bro Hof.

Nu är vi framme vid den av svensk forskning ej beaktade texten som berättar om att man just i Bro löste problemet med framkomlighet genom skogen och hur man skulle göra för att stoppa ett fientligt intrång med hjälp av bråtar. Den obeaktade texten är författad i början av 1600-talet av vårt lands första formellt tillsatta riksantikvarie Martin Aschaneus. Han var född och uppvuxen i Aske by, närmaste granne till Fornsigstuna.

I hans ”efterlämnade papper” finns hans anteckningar från resor i Upplandsbygderna. Där berättar han om att man på hans tid använt ”öknamn” på sockenborna i trakten. Deras ’vedernamn’ syftade på något karateristiskt i respektive socken. Låssaborna kallades Lossbo dansare med hänsyftning på labyrinten vid Rösaring, där ungdomen samlades för att dansa. Ett annat namn på den typen av labyrint är inte helt oväntat just ”jungfrudans”.

Broborna har fått namnet ”**Bro Män Bråtare**, ty på både landsvägen och över skogen mot Tibble är bro och bråte nog”. Aschaneus upplysningar om bråtars användning hänvisar som synes direkt till vårt Bro - ett namn som följt oss ända sedan den tidigaste samhällsbildningen.

Vid jämförelse mellan den äldre storskaliga ekonomiska kartan och den nya ser man att första hälften av den urgamla vägsträckningen i stort sett är identisk med väg 269. Den synliga delen av den gamla 269:an börjar invid bensinmacken vid Bros västra utfart och går sedan genom industriområdet, varefter den mestadels är identisk med väg 269 de följande 6 kilometrarna fram till avfarten mot Skråmsta. Därifrån och fram till Fornsigstuna-Signhildsberg följer man det gamla vägsystemet hela vägen. Vid Brobibliotekets föredrag i danslokalen tisd. 12 dec kl 15 blir det tillfälle att visa en framtagen karta över vår intressanta forntida väg.

Runstenen som avslöjat den gamla vägen för oss står, som sagts, på den allra första vägsträckan som leder ned till Brobäcken. På andra sidan ån är vägen bortplöjd. Järnvägen och en villatomt har raderat vägen några 100 meter innan den på nytt blir synlig på industriområdet.

.....
Jag vill nu – på förekommen anledning - passa på att erinra om att den år 1952 nybildade storkommunen Upplands-Bros första fullmäktige fick avslag på sin begäran att få byta namn på kommunen till Håtuna. Vid slutet omröstning röstade 21 ledamöter för namnet Håtuna och 10 för namnet Upplands-Bro. Trots denna förkrossande majoritet för namnbytet ”*fann Kungl. Majt ej skäl att ändra på namnet.*”

Regeringens rådgivare var uppenbarligen väl underrättade om vår tidigaste historia.

Det finns en nära nog klassisk berättelse, beskriven i Vadstenadiariet gällande åren 1336-1564. Den visar hur krigföring med hjälp av bråtar genomförts på ett lyckat sätt. Du hittar den på hemsidan.

Här följer ett litet utsnitt från det tillfälle då kung Kristian I misslyckades med sitt försök att ta sig genom Hälleskogen norr om Harakers kyrka 16 april 1464. Han kom med en ryttartrupp och lyckades ta sig förbi de första bråtarna. När hela truppen passerat kom den till nya bråtar där de blev beskjutna med armborst och kanoner. Samtidigt reparerades och förstärktes de första bråtarna. En samfällid strid kunde inte genomföras. De ryttare som överlevt tvingades att enskilt söka sig tillbaka. Striden hade pågått i ca två timmar.

Hela avsnittet kommer att läggas upp på hemsidan